

De vergeten pionier

Chevetogne, iedereen kent minstens de naam van die abdij, niet ver van Ciney, met twee kloosterkerken, een oosterse en een westerse. Niemand noemt nu nog de orthodoxe christenen “schismatiekers”, scheurmakers. En dat we in elke eucharistieviering te communie kunnen gaan, dat vinden we vanzelfsprekend. Die drie dingen: Chevetogne, vriendschap met het orthodoxe christendom, een levende liturgie, we hebben ze te danken aan een pionier die vijftig jaar geleden overleed: benedictijn dom Lambert Beauduin, een reus uit onze kerkgeschiedenis, maar een vergeten reus.

We kunnen hem herontdekken dankzij de prachtige biografie van Jacques Mortiau en Raymond Loonbeek. Deze twee priesters van het aartsbisdom publiceerden eerder al in het Frans een grondige tweedelige studie over pater Beauduin. Samen met vertaler Wouter Meeus bieden ze ons nu de kortere, vlot leesbare, en rijkelijk met foto's geïllustreerde Nederlandse uitgave met de titel “Dom Lambert Beauduin (1873-1960) Stichter van Chevetogne. Voorloper met een wijde blik”. Het is een gezamenlijke uitgave van de Abdij van Chevetogne en Valkhof Pers. Het boek van 278 pagina's, prijs 19,50 euro, leest als een roman; het is kerkgeschiedenis die ons anders doet kijken naar onze kerkzorgen nu.

Vruchtbare aarde

Hoe is het mogelijk dat een boerenzoon, met wortels in een tweehonderd jaar oude familiegeschiedenis, op een herenhoeve in de vruchtbare grond van Haspengouw, telkens weer nieuwe horizonten verkent en grenzen verlegt? Om te beginnen zijn eigen grenzen. Dat doet hij een eerste keer wanneer hij twee jaar priester is.

Octave, zo heette dom Lambert “in de wereld”, kwam zoals zijn acht broers en zussen thuis ter wereld, op 4 augustus 1873, als zevende van negen kinderen. Thuis, dat is de boerderij in Rosoux, nu een deel van de gemeente Berloz, gelegen pal op de autoweg van Leuven naar Luik. Dat ligt niet zo ver van Sint-Truiden waar Octave naar het college gaat, in die tijd natuurlijk in het Frans. De priesteropleiding begint in Sint-Truiden, voor de theologie moet hij naar Luik. Na zijn priesterwijding in 1895 komt hij terug naar Sint-Truiden, als leraar en surveillant. Maar het tweede schooljaar is nog niet uit als hij vraagt om toe te treden tot de pas opgerichte diocesane congregatie van de Aalmoezeniers van de Arbeid. Dat Octave, de zoon van rijke boeren met belangen in de suikerfabriek van Tienen, die stap zet, tekent hem en zijn wakkere geest. Hij neemt afscheid van een voorspelbaar leven als leraar, onderpastoor, pastoor, om zich te wijden aan het apostolaat onder de arbeiders.

Een derde roeping

Een hoofdtaak van de jonge Aalmoezeniers is het opvangen van Vlaamse gastarbeiders in het Luikse industriebekken. Daar wordt de begaafde Octave heel vlug de overste van het huis in Seraing. De Aalmoezeniers bieden aan ontheemde arbeiders huisvesting, verbonden met ontspanning en vorming. Korte tijd later wordt hij overste in Charleroi. Een nieuwe benoeming op een vertrouwenspost volgt in 1905: hij wordt novicenmeester van de nieuwe kandidaten. Maar nog geen jaar later vraagt Octave ontslag uit de dynamische congregatie. Hij heeft die stap blijkbaar goed voorbereid, want twee weken later klopt hij aan bij de jonge benedictijnenabdij van Keizersberg in Leuven. Over de diepe beweegredenen van die grote stap weten zijn biografen enkel uit een veel latere brief het volgende te citeren: “Ik merkte dat de gaven van het priesterschap tussen

mijn vingers wegglipten en dat ze maar weinig vrucht droegen. Ik heb tijdig het tij kunnen keren.”

Keizersberg is zelf ook weer een jong, dynamisch begin. Na de Franse Revolutie, die alle abdijen had weggeveegd, was de Fransman dom Prosper Guéranger in 1833 opnieuw gestart in Solesmes, de bakermat van nieuwe stichtingen of herstichtingen, tot in Duitsland toe. Grenzen kennen de benedictijnen niet. Vanuit Beuron aan de Donau wordt in 1872 in ons land de abdij van Maredsous gesticht en het is Maredsous dat op een heuvel aan de rand van de universiteitsstad Leuven in 1899 een reusachtige abdij bouwt. Want zij moet ook onderdak bieden aan de jonge monniken die van her en der hier hogere studies zullen komen doen. Hier wordt frater Lambert – zo heet hij voortaan – na enkele weken postulaat, op 5 oktober 1906 toegelaten tot het noviciaat. Hij is 33, negen jaar priester, zeven jaar Aalmoezener van de Arbeid, wanneer hij opnieuw een noviciaat of proefjaar begint, nu als benedictijn. Hij wordt dom Lambert. “Dom” komt van het Latijnse dominus en werd in Frankrijk en België in sommige religieuze orden de aanspreektitel van de leden die priester zijn.

Een grote ontdekking

De katholieke wereld waarin dom Lambert groot wordt, leeft en bidt heel intens. Maar hij leeft vooral van godsvrucht en devoties, niet van een levengevende liturgie. Het missaal met de teksten van de eucharistievieringen is een gesloten boek. Brevieren, de getijden bidden, is een geestelijke oefening en vele religieuzen en priesters lezen – meer dan bidden – plichtsgetrouw hun leven lang teksten die zij niet of nauwelijks begrijpen. Voor frater Lambert gaat een nieuwe wereld open dankzij dom Columba Marmion. Die is dan de prior op Keizersberg, tot hij in 1909 de abt van Maredsous wordt. Hij werd in 2000 zalig verklaard. Zijn conferenties boren nieuwe, 't is te zeggen de aloude geloofsbronnen aan, de Heilige Schrift en de Kerkvaders. Frater Lambert begrijpt: het zijn de psalmen van het getijdengebed die ons diepste gebed vertolken; het zijn in de mis de Bijbellezingen van epistel en evangelie die ons zouden moeten binnenvoeren in het geheim van God Vader, Zoon en Geest. Dankzij dom Marmion gaat hij beseffen dat de brieven van de apostel Paulus, dat het evangelie en de brieven van Johannes, beter en rijker geestelijk voedsel bieden dan geleerde traktaten en vrome geschriften.

Alleen, in de mis wordt de Bijbel gezongen en gelezen in het Latijn, onverstaaanbaar voor de gelovigen. Die zoeken hun godsvrucht vooral te voeden met gebeden zoals de rozenkrans, de kruisweg, litanieën, devoties, en extra feesten zoals de Eerste Vrijdag, later de Eerste Zaterdag. Paus Leo XIII, paus van 1878 tot 1904, schreef zelf voor dat men in de maand oktober tijdens de mis de rozenkrans moest bidden. Oudere lezers herinneren zich uit hun kinderjaren de drukte van de parochiekerk. De mis was iets van de priester aan het altaar, onderbroken voor, tijdens en na de mis door het belletje dat aan de gelovigen het teken gaf dat zij ter Heilige Tafel konden naderen. De hoogmis op zondag, uitvaarten, huwelijken werden gevierd zonder communie van de gelovigen. Terwijl toch, beseft dom Lambert in het spoor van dom Marmion, de eucharistieviering zelf, met woord- en tafeldienst, het centrum is van de liturgie. Dom Lambert wil daaraan werken.

Hij begint met te studeren, in navolging van de pioniers die hem inspireren. We noemden al de herstichter van de benedictijnen in Frankrijk, dom Prosper Guéranger, en dom Marmion van Maredsous. Daar is ook nog dom Gérard van Caloen, die vanuit Maredsous de abdij van Zevenkerken sticht, de eerste die een missaal in de taal van de gelovigen – het Frans – uitgeeft. Hard studeren moet dom Lambert, ook omdat hij al vlug mee les moet geven aan zijn jonge confraters. Hij duikt in de boeken van de Kerkvaders en ontdekt vernieuwende theologische schrijvers die vergeten rijke tradities naar boven halen. Dom Lambert beleeft kerkvernieuwing door kerkherbronning. Maar hoe die rijkdom, die schat teruggeven aan de gelovigen?

Een meesterzet

Eerst probeert hij de oversten van zijn orde te winnen voor een nieuw pastoraal werk van de abdijen: deze nieuwe, eigenlijk aloude inzichten verspreiden bij een breed publiek. Want zulk een onderneming kan hij niet alléén dragen, daarvoor moet hij met een ploeg monniken kunnen instaan: langs de parochiegeestelijkheid inwerken op de gelovigen om ze op te roepen en op te voeden tot “actieve deelname” aan de liturgie. Actieve deelname, die uitdrukking zal zestig jaar later in de liturgische besluiten van het Tweede Vaticaans Concilie de officiële beleidslijn worden van de Kerk.

De tweede stap van dom Lambert is een meesterzet. Hij weet op het laatste ogenblik kardinaal Mercier over te halen om op het achtste Nationaal Congres van Katholieke Werken, in september 1909, een voordracht in te laten over “de liturgie als een middel tot godsdienstig herstel”. Eén van de praktische voorstellen is de uitgave van een wekelijks brochuurtje met de teksten van de mis in de volkstaal. Het werd een succes. De dag van dom Lamberts toespraak, 23 september 1909 wordt door de historici beschouwd als het begin van de liturgische beweging in ons land. Toen startten ook de twee tijdschriften, “La Vie Liturgique” en het “Liturgisch Tijdschrift” dat nu “Tijdschrift voor Liturgie” heet. Het eerste nummer was het adventnummer dat op 52.500 exemplaren verscheen en meteen uitverkocht was. De honger was groot! Drie jaar later haalde men 100.000 exemplaren, in 15 edities, aangepast aan de liturgische kalender van de bisdommen. Dom Lambert opende in de abdij een “Liturgisch Bureau” waar pastoors konden raad vragen of kritiek uiten. In 1910 volgde op Keizersberg het eerste liturgisch congres.

Een hervormer?

Honderd jaar geleden al pleitte dom Beauduin ervoor om de communie rechtop staande te ontvangen, zoals in de Kerk van de eerste eeuwen. Honderd jaar geleden al pleitte dom Beauduin ervoor dat de gelovigen in de mis samen met de misdienaar zouden mogen antwoorden op de priester, in wat we later de zogenaamde gedialogeerde mis gingen noemen. Honderd jaar geleden al pleitte dom Beauduin ervoor om de dagelijkse lezingen voorrang te geven op heiligenfeesten, met almaar dezelfde epistels en evangelies, en op de vele dodenmissen. Hij vroeg dat de gelovigen bij de communie van de priester te communie zouden gaan en liefst met de heilige hosties die in die viering waren geconsacreerd. Is elke liturgie niet de deelname aan Christus' leven zelf? En is er daarvoor een betere “methode” dan Zijn woord en Zijn levensbrood? Dom Lambert Beauduin zal het jammer genoeg niet meer mogen mogen meemaken dat al zijn inzichten zestig jaar later door het Tweede Vaticaans Concilie worden overgenomen.

Het duurt inderdaad zestig jaar. Want hij krijgt tegenwind. Dom Lambert gaat nochtans voorzichtig tewerk. Hij voelt er niets voor om de vrome praktijken van zijn tijd met de vinger te wijzen. Alleen, hij beseft dat hij, neen, niet hij, maar de kerkschat beter te bieden heeft. Hij tracht de bestaande devoties van binnen uit met die kerkschat te voeden door bijvoorbeeld 120.000 nieuwe handboeken voor het lof en voor mariale en heiligenfeesten op de markt te brengen, en teksten voor de mis van het Heilig Hart.

Maar de kritiek blijft. Zijn biografen schrijven: “Dat gemeenschapsvieringen boven persoonlijk gebed werden gesteld, leidde al snel tot een aantijging die niet min was: de liturgische beweging was schadelijk voor het gebedsleven.” Het verschijnen van de liturgie was het verdwijnen van de vroomheid, zei ... een monnik van Keizersberg! Dom Lambert antwoordde dat liturgie en persoonlijke vroomheid of contemplatie elkaar aanvullen en bevuchten. De discussie leidde tot een open aanval van enkele jezuiten: de geestelijke oefeningen van hun stichter Ignatius hadden geen liturgie nodig, stelden zij.

Dom Lambert probeerde de zogenaamde tegenstelling tussen ascese en liturgie te overstijgen met zijn brochure over “La Piété de l'Eglise”, een boekje dat meteen in zes talen verscheen en al snel

werd beschouwd als het handvest van de liturgische beweging. De biografie van Mortiau en Loonbeek biedt er een indrukwekkende en leesbare samenvatting van. Maar een hervormer wilde dom Lambert niet zijn; hij wilde enkel aanknopen bij de bronnen van de grote kerktraditie. Intussen wroette en werkte hij keihard. Tot s' avonds laat was hij op stap om te gaan spreken, of om pakken verzendingen voor de post klaar te maken, maar 's ochtends was hij om vier uur de eerste in het koor voor het getijdengebed.

Oorlog

De Eerste Wereldoorlog begon voor Leuven dramatisch. Omdat Duitse troepen beweerden dat ze door burgers waren beschoten, ontketenden ze in de stad een hel van plunderingen en brandstichtingen. De abdij kon op het nippertje worden gered. Na een vlucht heen en terug naar een Duitse abdij moest dom Lambert, terug thuis, opschieten met de bezetter die hij menselijkerwijze uit de grond van zijn hart verafschuwde. Hij had dan ook geen moeite om op verzoek van een pastoor aan kardinaal Mercier te vragen om de bevolking in een herderlijke brief een hart onder de riem te steken. Dat werd de herderlijke brief "Over Vaderlandsliefde en Standvastigheid", die de andere bisschoppen van ons land niet mee wilden of durfden te ondertekenen. We weten niet precies welk aandeel dom Lambert had in die beroemd geworden brief. Zeker is dat hij kardinaal Mercier ertoe aanzette te spreken tot en in naam van heel het volk, niet enkel van de katholieken.

Dom Lambert gebruikte het netwerk van zijn liturgisch apostolaat om de brief clandestien te verspreiden. Zo kwam hij in contact met het verzet, dat onder meer vrijwilligers via het neutrale Nederland naar het front smokkelde. Dom Lambert dook nu met het gebruik van al zijn relaties en adressen in nachtelijke zendingen en bijeenkomsten. De Duitsers kwamen hem op het spoor en op 24 juni 1915 werd hij in Neeroeteren gearresteerd, vanwaar hij met een truc kon ontsnappen. Maar van dan af werd de Belgische grond hem te heet onder de voeten en moest hij, als verstekeling in een aak met suiker, naar Nederland en zo naar Ierland te vluchten. Daar vond hij monniken van Maresdous weer. Maar de oorlog wenkte! Hij werkte voor de Belgische soldaten in Engeland, opereerde vermomd als journalist of handelsreiziger in miswijn voor de Britse geheime dienst in Frankrijk, doorkruiste maanden lang Nederland en was zelfs nu en dan nog in de abdij – stof genoeg voor een stevige thrillerfilm!

Hij wordt 46 en heeft al een rijk gevuld leven achter de rug, wanneer hij in juli 1919 weer thuiskomt op de Keizersberg. Hij is internationaal bekend en heeft binnen en buiten zijn orde grote verantwoordelijkheden gedragen. Maar zijn levensverhaal is nog maar aan bladzijde 67, er volgen nog bijna tweehonderd bladzijden over de boeiendste, moeilijkste en ook pijnlijkste jaren van zijn pioniersleven. Wordt vervolgd.

Geert Delbeke